

TENEN

Dansk Tekstilhistorisk Forening

Særtryk

fra 7. årg. nr. 4 – 1997

QR-koden henviser til TENENs hjemmeside på Internet.

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55

Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Teglgården 66 st.th, 3460 Birkerød,
telefon 45 81 05 05

Kasserer: Bent Bille, Søndergade 66, 5620 Glamsbjerg, telefon 64 72 15 65

REG.NR. 1551 GIROKONTO 1430130 • SWIFT-BIC: DABADKKK IBAN: DK2330000001430130

TENEN – Danish Society for Textile History – Verein für Dänische Textilgeschichte

Særtryk fra tidsskriftet **TENEN**

Redaktion: Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 23 92 42 85,
ePost vofl3450@gmail.com

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: Lilbæk

Copyright © TENEN og forfatteren • June 6, 2012 1:53 PM

Ældre numre af tidsskriftet TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer
– så længe lager haves. Prisen er 65 kr.

Internet: <http://tenen-dk.bomeunix.org/tenen>

Metodisk håndarbejdsundervisning

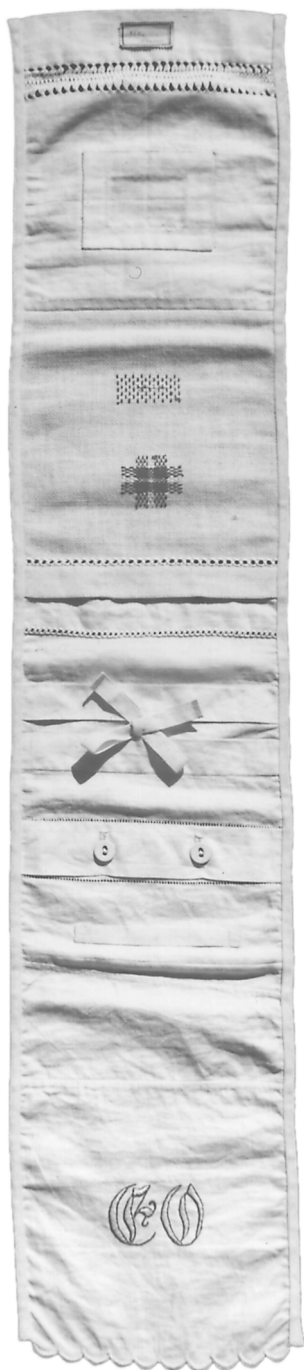
Det var **Rosalie Schallenfelts** ønske at gøre faget håndarbejde ligestillet med andre fag. Hendes erfaringer havde med al tydelighed vist hende, hvor undervurderet dette fag var både i og uden for skolen og senere hen i livet. Hun brændte for at tydeliggøre sine tanker, så det kunne blive klart for modstandere og vanetænkere, at de tog fejl. Hun hilste deres modsigelser velkommet, så hun med sine meget skarpsindige logiske svar kunne overbevise dem om, hvori deres fejlvurderinger bestod, og derved få den rette vurdering til at fremstå mere klart.

Hun ville løfte håndarbejdsundervisningens placering i skolen, så faget blev et åndsfag på linie med de andre. Det blev hendes livsopgave.

I 1854 begyndte hun virkeliggørelsen af sin idé og sine tanker ved at være medstifter og medbestyrerinde af en højere døtreskole i Berlin. Hun havde et klart blik for den mangelfulde og ukontrollerede undervisningsform i håndarbejde, og mulighederne for at udvikle elevernes karakter og bevidsthed. Herved kunne undervisningen højnes til fordel for den kvindelige ungdom.

Det var en magtfuld modstand, hendes idé var oppe imod: Vane-tænkning, uvidenhed og frem for alt elevernes mødres krav om, hvad der skulle undervises i, og især,

Denne type lærerklud kaldes i Danmark for en Schweizerklud. Den blev introduceret af den schweiziske håndarbejdslærerinde frk. Bucher i 1882 på Zahles skole i København. Den her viste Schweizerklud er syet af Ebba Olsen omkring 1920 netop på Zahles skole.

hvordan og hvornår og i hvilke materialer. Det var den enkelte elevs undervisning, det gjaldt. Der var ingen metodisk undervisning. Rosalie Schallenfeldt så klart, hvorledes hun kunne begynde sin "Reformation". Hun forfattede en rundskrivelse til forældrene, hvori hun gjorde dem opmærksom på den mangelfulde undervisning og klarlagde en anderledes og bedre undervisningsform for dem. Hun bad dem også om bedre materialer, i løbet af 3 år kom endnu en klasse med, og senere endnu en klasse, så nu var der 3 klasser med, alt i overensstemmelse med forældrene. Nu var denne skole godt i gang med "Reformationen", en metodisk undervisning.

I 1857 trådte Rosalie Schallenfeldt frem for offentligheden gennem forskellige skrifter, hvori hun gjorde rede for sine visioner, idéer og erfaringer. Heri fremhævede hun håndarbejdsundervisningens manglende kvalitet i sin daværende form. Hun overrakte også disse skrifter til Berlins skolevæsenes øvrighed. Herfra blev hun spurgt, om hun kunne afhjælpe disse mangler.

Hun fremkom derfor med forslag, der kunne forbedre håndarbejdsundervisningens form:

1. I stedet for at "efterabe" - uden selvstændig kreativ tankevirk-somhed - skulle der være tanke / hjerne bag undervisningen.
2. I stedet for undervisningen af den enkelte elev skulle der være klasseundervisning.

3. Metodisk samordning af hele undervisningens form for på den måde at befri håndarbejdsundervisningen for forældrenes indblanding og krav.

Forslagene blev mødt med stor velvilje hos skolebestyrelser og andre, som havde indflydelse på skoleforhold. Derfor udgav Rosalie Schallenfeldt i 1861 en plan over tanker om den opgave, hun havde stillet sig, om hvorledes hun var nået til disse slutninger, som kunne løfte faget til den værdighed og den hensigtsmæssighed, hun havde ønsket for den kvindelige ungdom. Hendes skrift blev læst med største opmærksomhed i alle Prøjsens provinser og i mange andre dele af Tyskland. Én af datidens kendte professorer Dr. Zitter nævner skriftet flere gange i sin egen lærebog: *Grundlegung der Lehre vom erziehenden Unterricht* fra 1865.

Også til Schweiz nåede hendes skrift og idéer. Overalt hvor hendes idéer blev kendt, blev de mødt med anerkendelse. I Berlin anskaffede skolemyndighederne et eksemplar til alle kommuneskolerne med anbefaling om at læse det igennem, og de blev også anbefalet at bruge det. Men et er at anbefale metoden - noget andet er at bruge den.

I døtreskolen i Berlin, hvor Rosalie Schallenfeldt som nævnt selv underviste, havde metoden virket i

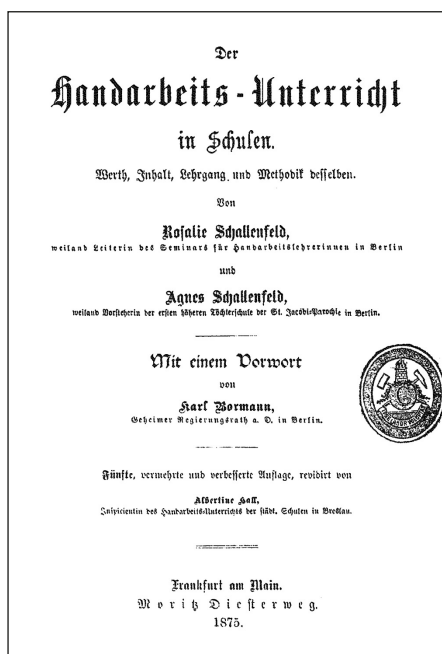
flere år med de bedste resultater. Der blev foretaget en vurdering i året 1863. Alle klassetrin var med, så man kunne vurdere metoden og måden den blev anvendt på. Alle øvrigheder inden for skolevæsenet var der, seminarierektorer, skolebestyrerinder, håndarbejds lærerinder, lærere, venner af skolevæsenet samt forældre. Successen var så stor, at man måtte gentage den.

Rosalie og søsteren Agnes, som også var lærerinde ved skolen, fik ros for deres store indsats for at løfte håndarbejdsundervisningens niveau. En skriftlig anerkendelse var ledsaget af ønsket om, at denne nye og bedre undervisningsmetode måtte vinde indpas i mange skoler i mange lande.

Men - der var stadig et stort arbejde forude. Slendrian herskede mange steder. Nogle steder kendte man ikke metoden. Andre steder var metoden kendt, men man havde ikke prøvet den, måske på grund af egen udygtighed, af frygt for mødres indflydelse, eller hvad der kunne være en reel grund: "Der kunne ikke skaffes de fornødne materialer eller bevillinger dertil".

I 1864 døde Rosalie Schallenfheldt, men hendes livsværk døde ikke med hende, selv om hendes seminarium for håndarbejds lærerinder måtte lukke. Søsteren Agnes Schallenfheldt, som også var bestyrerinde for den nævnte første højere døtreskole i St. Jacobi-Parochie i Berlin, arbejdede videre med at udbrede metoden og fik genudgivet *Der Handarbeits-Unterricht in Schulen*. I 1875 kom 5. oplag.

Hvilke tanker havde Rosalie Schallenfheldt gjort sig for at forbedre håndarbejdsundervisningen, og

for hvilke klasser i befolkningen var håndarbejde en nødvendighed?

Hun konstaterede, at alle kvinder måtte have en stor viden om håndarbejde og hjemmets tekstiler. Hvad de bestod af, hvor råstofferne blev fremstillet, hvordan man behandlede dem og vedligeholdte dem.

Gennem analyser fandt hun frem til, hvilke discipliner der måtte være de basale, hvilken viden og hvilket kendskab til syteknikker, der var nødvendig. Et af midlerne blev en læreklud, der demonstrerer teknikker af stigende sværhedsgrad. Brugen af mønstre og måltagning måtte der også undervises i. Endelig måtte de også undervises i at vedligeholde hjemmets tekstiler.

Mottoet "Fra det lette til det svære" skulle gælde på alle områder inden for et undervisningsfor-

løb, også for elevens egen udvikling. Jo mere moden, jo større krav kunne der stilles.

Det var indlysende, at faget ikke blot skulle efterligne noget, men at der skulle stilles krav til formsans og farveforståelse, til øjet og tanken.

Kravet til udførelsen af et arbejde måtte stadig strammes, indtil det fremstod bedst muligt. Industrien var jo på stærk fremmarch.

Hvis reformerne skulle lykkes, måtte håndarbejde være en disciplin i skolen som havde en fortløbende undervisningsplan med fast timetal for alle elever og det måtte være uden forældreindblanding.

Rosalie Schallenfildt fortæller i sin beretning, at der er noget, der er "fint" og noget, der er "mindre fint", og kommer til det resultat, at undervisningen ikke kan bruge den klassificering til noget. Undervisningen skal omfatte de discipliner, der er almene for alle samfundsklasser, høj såvel som lav (f. eks. en strømpe, en særk ol.). Materialerne skulle også være ensartede.

Meningen med undervisningen skulle være at danne grundlaget for al kvindeligt håndarbejde på en sådan måde, at det førte til selvstændigt at kunne udføre et arbejde, som almindeligt forekommer i selv den enkleste husholdning og endvidere muliggøre udviklingen af elevens selvstændighed.

Dertil kom nogle overvejelser vedrørende valg af materialer og brugen af disse, for eksempel:

1. Garn - skabe et arbejde af garn (uld)
2. Stof - skabe et arbejde ud af et stykke stof

3. Sammenhæng - at samle nogle forarbejdede arbejder til et samlet hele, ved hjælp af tråd/garn.

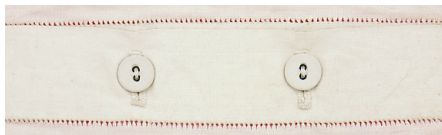
Denne opdeling kan så omsættes til:

1. Strikning, hækling, stopning
2. Syning, reparation
3. Mønstertegning, beklædningsstykker.

I praksis skulle undervisningen ske gennem forevisning af den teknik, der skulle bruges, tegning af mønster eller masker på klassens store tavle, ved samtale om materialet, beregning af forbrug, garn- eller trådtykkelse, og gennem besvarelser af elevernes spørgsmål. Der skulle også være delarbejder og anskuelighedstavler, som viste arbejdets forløb. Således blev alle disciplinerne bygget op fra grunden.

Efterhånden kunne der udlånes prøver og beskrivelser til brug for selvstudier. Metoden bredte sig således succesfuldt til andre lande. I Schweiz dannede metoden "skole" og derfra kom den her til landet.

I sommeren 1882 havde Nathalie Zahle inviteret en schweizisk lærerinde, frk. Bucher fra Luzern. Hun var meget kendt og respekteret i udlandet for sin dygtighed. Hun skulle undervise og vejlede de lærerinder, som havde lyst til at lære den nye metodiske form. I

hendes undervisning indgik som noget selvfølgeligt to andre fag: Geometri og tegning. Mange lærerinder og flere af Københavns og andre byers skolebestyrerinder benyttede sig af tilbuddet. Interessen var stor - men enhver fornyelse eller udvikling tager tid.

Det tog alligevel sin tid herhjemme, inden metoden trængte igennem.

Rosalie Schallenfildt skitserede også, hvilke krav der skulle stilles til håndarbejds lærerinden:

For det første krævedes der en "veluddannet hånd og et agtpågivende øje og et skarpt blik både for den enkelte og for overblikket med hele klassen".

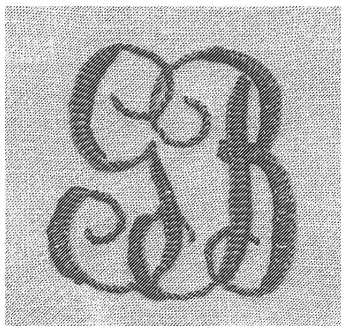
Lærerinden skulle besidde form- og farvesans og have en kultiveret smag, så arbejdet virkede smukt og gav en æstetisk følelse og glæde. Hun skulle have sind for renlighed, orden og være meget opmærksom, også på detaljen.

Desuden var det meget vigtigt, at hun var energisk, havde teknisk færdighed (viden og kunnen), var fortrolig med meningen med håndarbejdsundervisningen og havde materialekendskab.

Endelig krævedes der, at hun skulle kunne tegne frihåndstegning og være fortrolig med at bruge en lineal og passer. Ligeledes skulle hun kunne dekorere med blomster og blade, navne mv. For at bruge disse sidstnævnte færdighe-

der var det et absolut krav, at lærerinden kunne regne og beregne, let og hurtigt, også som hovedregning.

Alle disse krav måtte lærerinden kunne opfylde og betjene sig af i sin undervisning med dygtighed og indsigt = forstand (ånd). Blot og bar rutine giver selv med den største færdighed et ringe resultat. Uden en omfattende åndelig dannelse og uddannelse ville skoleundervisningen hovedsagelig være uden betydning.

Jeg vil slutte med at citere Rosalie Schallenfildt:

"Mögen die hier aufgestellten Forderungen bald überall als notwendige Bedingungen für diejenigen gelten, welche sich dem Handarbeitsunterrichte widmen wollen. Dann werden auch die Prüfungen sich anders gestalten".

Grethe Bentzen Møller

PS.: Artikelforfatterens bog: *Håndarbejde som jeg husker det*, er anmeldt i TENEN, sommer 1995.

TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening

er en landsdækkende, tværfaglig forening der, foruden almindeligt historisk interesserede, tæller så forskellige medlemmer som skoler, institutioner, museer, kunsthåndværkere, undervisere, folkedansere samt private ejere af tekstilsamlinger.

Arbejdet i TENEN foregår på tre felter:

Registrering af tekstiler i privateje. Siden 1993 har foreningen registreret, beskrevet, fotograferet og opmålt et stort antal forklæder. Det indsamlede materiale indgår i TENENs arkiv, og det vil blive formidlet til en større kreds i form af artikler, bogudgivelse og lignende.

Temadage, foredrag og arrangementer om tekstile emner. Dette kan være besøg i museernes tekstilmagasiner, samt besøg hos private ejere der fremviser deres tekstilsamlinger.

Udgivelse af medlemsblad 4 gange årligt. Bladets artikler belyser en lang række tekstile emner fra forskellige vinkler. Endvidere informeres der om medlemsaktiviteter.

Bliv medlem af TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening.
Kontingent for 2012/2013 er 250 kr. Husstand 300 kr.

Henvendelse:

TENEN - Dansk Tekstilhistorisk Forening

Bent Bille, kasserer

Søndergade 66, 5620 Glamsbjerg

ePost: *familien.bille@get2net.dk*, telefon 64 72 15 65

REG.NR. 1551 GIROKONTO 1430130 • SWIFT-BIC: DABADKKK IBAN: DK2330000001430130

Annet Laursen Skjelsager, formand

Dorthesvej 2, 3520 Farum

ePost: *silke-annet@silke-annet.dk*, telefon 44 95 05 55

Internet: <http://tenen-dk.homeunix.org/tenen/>